

«MAVİ VATAN» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԻ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԹՈՒՐԹԻԱՅՈՒՄ. ՀԱՄԱԼՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

Անժելա Միմոնյան¹

ԵՊՀ

167

DOI:10.46991/jos.2023.23.1.167

«Mavi Vatan» հայեցակարգը, որն առաջացել է դեռևս 2006 թվականին Թուրքիայի Հանրապետության ռազմածովային ուժերի հրամանատարությունում, ներկայացնում է Թուրքիայի Հանրապետության հավակնությունները շրջապատող չորս ծովերում՝ Սև, Մարմարա, Էգեյան և Միջերկրական: Այն ոչ միայն լայն տարածում ունի քաղաքական և հասարակական, այլ նաև գիտական և վերլուծական շրջանակներում, և շատ կարևոր է նաև այն փաստը, որ լայն տարածում է ձեռք բերել ոչ միայն թուրքական, այլ նաև միջազգային գիտական և վերլուծական շրջանակներում: Ուսումնասիրելով հայեցակարգի ծագումը և զարգացումը, կարելի է տեսնել, որ բավականին լուրջ և հետևողական աշխատանք է իրականացվել պետական մակարդակով այս հայեցակարգը կյանքի կոչելու և այն հասարակական լայն շրջանակներում տարածելու ու ամրապնդելու համար: Սույն հոդվածի միջոցով կարելի է ծանոթանալ նաև Թուրքիայի Հանրապետության պետական քաղաքականության որոշ առանձնահատկությունների հետ, որոնցից հարկ է առանձնացնել այն, որ Թուրքիայում անձերով չի պայմանավորվում թե ներքին և թե արտաքին քաղաքականությունը: Եվ վերջում, չնայած այն փաստին, որ «Mavi Vatan» տերմինն առաջացել է 2006 թվականին և հետագայում էլ ստացել հայեցակարգի կարգավիճակ, պետք է շեշտել, որ թուրքական ծովային հավակնությունները ունեն երկար տարիների վաղեմություն, իսկ «Mavi Vatan»-ն այդ հավակնությունների ևս մեկ առարկայական դրսևորում է:

Բանալի բառեր՝ Թուրքիայի Հանրապետություն, Mavi Vatan, ծովային հավակնություններ, Միջերկրական ծով, հայեցակարգ, արտաքին քաղաքականություն

Ծովային ստրատեգ Ալֆրեդ Մահանի հայտնի ձևակերպումը՝ «Նա, որ տիրում է ծովերին, տիրում է ողջ աշխարհին»², թերևս

¹ Անժելա Միմոնյանը ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի թյուրքագիտության բաժնի մագիստրանտ է, էլ. փոստ՝ anzhela.simonyan@edu.ysu.am, ORCID 0009-0000-3232-725X

² Mahan A. T., “Sea Power”, *Digital History*, (մուսը՝ 13.07.2023).

https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=4044#:~:text=Several%20ships%2C%20including%20the%20USS,the%20world%2C%22%20Mahan%20wrote.

լավագույն տեսական հարթակն է, որտեղ կարելի է դիտարկել Թուրքիայի Հանրապետության «Mavi Vatan»³ հայեցակարգը: Թուրքիայի «Mavi Vatan» հայեցակարգն արդեն երկար տարիներ պայմանավորում է Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը շրջապատող չորս ծովերում՝ Սև, Մարմարա, Էգեյան և Միջերկրական: Այս հոդվածով նպատակ ունենք ներկայացնել «Mavi Vatan» հայեցակարգը և պարզել, թե այն ինչ ազդեցություն ու նշանակություն ունի Թուրքիայի ներկայիս արտաքին քաղաքական ուղղությունների ձևավորման վրա: Թուրքիայի ծովային հավակնությունները, անընդմեջ ծավալվող ծովային կոնֆլիկտները մեծ կարևորություն են հաղորդում այս հայեցակարգին, որը լայն տարածում ունի ոչ միայն քաղաքական և հասարակական, այլ նաև գիտական ու վերլուծական շրջանակներում:

«Mavi Vatan» հայեցակարգը մի հասկացություն է, որը սահմանում է Թուրքիայի հավակնությունները Սև, Մարմարա, Էգեյան և Միջերկրական ծովերում: Շատ կարևոր է նշել այն, որ հայեցակարգն ինքնին չի հանդիսանում պետական պաշտոնական փաստաթուղթ: Սակայն Թուրքիայի Հանրապետության ներկայիս արտաքին քաղաքականությունը և ծովային պահանջները վառ ապացույցն են այն բանի, որ այս հայեցակարգը լիարժեքորեն բխում է այդ երկրի պետական շահերից: Այս գաղափարը հանրային մակարդակում առաջին անգամ շրջանառվել է 2006 թվականի⁴ հունիսի 14-ին, երբ ռազմածովային ուժերի հրամանատարությունում կայացած Սև ծովի և ծովային անվտանգությանը նվիրված գիտաժողովում փոխծովակալ Ջեմ Գյուրդենիզն կիրառել է «Mavi Vatan» տերմինը: Գյուրդենիզի հիմնական գաղափարն այն էր, որ Թուրքիան հեռացել է իր ծովային

³ «Mavi Vatan» թուրքերենից թարգմանաբար նշանակում է Կապույտ Հայրենիք: Այսուհետ հոդվածում կկիրառվի տերմինի թուրքերեն տարբերակը՝ «Mavi Vatan»:

⁴ «Mavi Vatan nedir? Mavi Vatan Doktrini ve önemi.», *En Son Haber*, (մուսթ՝ 13.07.2023). <https://www.ensonhaber.com/gundem/mavi-vatan-nedir-mavi-vatan-doktrini-ve-onemi>

ավանդույթներից ու ձեռքբերումներից և որ երկրի տարածքային ջրերը, նրա «Mavi Vatan»-ը պաշտպանելը նույնքան կարևոր է, որքան թուրքական ցամաքային սահմանները պաշտպանելը⁵:

Անդրադառնալով Ջեմ Գյուրդենիզի կենսագրությանը՝ կարևոր է նշել, որ նա գրեթե ամբողջ կյանքում զբաղված է եղել զինվորական ծառայությամբ, իսկ 2004 թվականին ստացել է փոխծովակալի կոչում: 2009-ից 2011 թվականներին նա զբաղեցրել է թուրքական նավատորմի քաղաքականության պլանավորման ստորաբաժանման ղեկավարի պաշտոնը, բացի սրանից նա նաև հեղինակել է բազմաթիվ գրքեր ռազմական և ռազմածովային ոլորտներին վերաբերող տարբեր թեմաներով: Սակայն փոխծովակալ Գյուրդենիզի ռազմածովային կարիերան ավարտվում է, երբ 2011 թվականի փետրվարի 11-ին նա ձերբակալվում և մեղավոր է ճանաչվում Թուրքիայում դեռևս 2010 թվականին սկիզբ առած «Մեծ Մուրճ» օպերացիայի շրջանակներում⁶: Գյուրդենիզը դատապարտվել էր 18 տարվա ազատազրկման, սակայն Սահմանադրական դատարանի 2014 թվականի հունիսի 18-ի որոշմամբ 2015 թվականի հունիսի 9-ին ազատ է արձակվում⁷: Իսկ արդեն 2016 թվականի ամառվանից ի վեր Գյուրդենիզը, ով այդ ժամանակ արդեն թոշակի էր անցել, ակտիվորեն հանդես է գալիս թուրքական լրատվամիջոցներում⁸:

Գյուրդենիզը մշտապես թուրքական իշխանություններին կոչ է արել ավելի կոշտ դիրքեր որդեգրել Հունաստանի պահանջների նկատմամբ Էգեյան ու Միջերկրական ծովերում: Նրա կարծիքով,

⁵“Amiral Cem Gürdeniz: Deniz Kültürü denizcilerimizin temeli”, *Aydınlık*, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.aydinlik.com.tr/haber/amiral-cem-gurdeniz-deniz-kulturu-denizcilerimizin-temeli-131933>

⁶ Սաֆրաստյան Ռ., Մելքոնյան Ռ., Տեր-Մաթեոսյան Վ., Դումանյան Ա., Չաքրյան Հ., Գեղամյան Վ., Հովհաննիսյան Ա.: Թուրքիայի Հանրապետության պատմություն: Երևան, 2018, էջ՝ 262-263

⁷Anayasa Mahkemesi Başkanlığından: Genel Kurul Karar, 18.06.2014, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140705-20.pdf>

⁸ R. Gingeras, “BLUE HOMELAND: THE HEATED POLITICS BEHIND TURKEY’S NEW MARITIME STRATEGY”, JUNE 2, 2020, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://warontherocks.com/2020/06/blue-homeland-the-heated-politics-behind-turkeys-new-maritime-strategy/>

Հունաստանի կղզիներին սահմանակից ջրերը Թուրքիային թույլ չեն տալիս օգտվել տարածաշրջանի բնական գազի հանքավայրերից: Գյուրդենիզի տեսակետների ազդեցության ամենաակնառու նշանը «Mavi Vatan» արտահայտությունն է, որն այժմ լայնորեն կիրառվում է: Այսպես օրինակ, 2019 թվականի մարտին թուրքական ռազմածովային ուժերը լայնածավալ գորավարժություններ են ձեռնարկել «Mavi Vatan 2019» անվանումով⁹: 2021 թվականին կրկին անցկացվում են գորավարժություններ Էգեյան և Միջերկրական ծովերում, որոնք նույնպես ստանում են «Mavi Vatan» անվանումը¹⁰: Բացի վերոնշյալներից, Թուրքիայի Պաշտպանության ազգային համալսարանի Ռազմածովային ինստիտուտի կողմից հրատարակվող պաշտոնական ամսագիրը նույնպես կոչվում է «Mavi Vatan»¹¹:

«Mavi Vatan» հայեցակարգի հետ է կապվում մեկ այլ ծովակալի անուն ևս: Խոսքը փոխծովակալ Զիհաթ Յայջրի մասին է, ով առավել զարգացրել է «Mavi Vatan» գաղափարը՝ այն հասցնելով հայեցակարգի մակարդակի: Նա մասնավորապես կենտրոնացել է «Mavi Vatan»-ի սահմանների հստակեցման վրա՝ իր տեսակետները ներկայացնելով «Հիմնական ծովային իրավունք», «Պայքարը Արևելյան Միջերկրականի բաժանման համար և Թուրքիան», «Լիբիան Թուրքիայի ծովային հարևանն է», «Հունաստանի պահանջները (Էգեյան խնդիրները)՝ հարցերով ու պատասխաններով» աշխատություններում և այլ գրքերում: Նա մեծ կարևորություն էր տվել Արևելյան Միջերկրականի էներգետիկ

⁹ "Mavi Vatan 2019 Tatbikatı" *Anadolu Ajansı*, 09.03.2019, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/mavi-vatan-2019-tatbikati-tamamlayan-gemiler-istanbul-bogazindan-geci/146>

¹⁰ Mavi Vatan-2021 Tatbikatı Basın Duyurusu, 22.02.2021, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2222021-30656>

¹¹ "Mavi Vatan'dan Açık Denizlere", *Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi*, March 2019, (մուսը՝ 13.07.2023). https://www.msu.edu.tr/mavivatandanacikdenizleredergisi/mavivatan_baski.pdf

պաշարներին՝ ընդգծելով, որ Կրետեից հարավ ընկած գազի պաշարները Թուրքիային կբավականացնեն 572 տարի¹²:

Ընդհանուր առմամբ Յայջըն հանդիսանում է «Mavi Vatan» հայեցակարգի ճարտարապետներից մեկը, բացի սրանից նա համարվում է նաև 2019 թվականի դեկտեմբերին Անկարայի և Տրիպոլիի կառավարության ներկայացուցիչների միջև ստորագրված փոխըմբռնման հուշագրի հեղինակներից մեկը¹³: 2020 թվականի մայիսի 15-ին նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի հրամանով¹⁴ Ռազմածովային ուժերի հրամանատարության շտաբի պետ, փոխծովակալ Ջիհաթ Յայջըն հեռացվում է զբաղեցրած պաշտոնից և ստանում է ավելի ցածր պաշտոն: Այս հայտարարությունից օրեր անց՝ մայիսի 18-ին, Յայջըն ներկայացնում է հրաժարական և վերջնականապես հեռանում է Թուրքիայի Զինված Ուժերից¹⁵:

Կարևոր է արձանագրել նաև այն փաստը, որ Յայջըն անգամ պաշտոնանկությունից, հրաժարականից և քաղաքական, զինվորական վերնախավի հետ ունեցած տարաձայնություններից հետո շարունակում է մինչ օրս ակտիվ աջակցություն ցուցաբերել հայեցակարգի գաղափարներին և նրա գործնական կիրառմանը: 2022 թվականի հոկտեմբերի 12-ին, երբ փոխծովակալն այցելել էր Ստամբուլի Զաիմ համալսարան, հանդես էր եկել

¹² Cihat Yaycı'dan flaş Doğu Akdeniz açıklaması: "Türkiye'nin 572 yıllık ihtiyacını karşılar 15.09.2020, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.haberturk.com/cihat-yayci-dan-flas-dogu-akdeniz-aciklamasi-turkiye-nin-572-yillik-ihtiyacini-karsilar-2803584>

¹³ "Türkiye-Libya deniz yetki anlaşması Doğu Akdeniz'de hak ve dengeleri güvenceye aldı", 26.11.2021, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-libya-deniz-yetki-anlasmasi-dogu-akdenizde-hak-ve-dengeleri-guvenceye-aldi/2431239>

¹⁴ A. Erkin, "İşte Tümamiral Cihat Yaycı'nın istifa dilekçesi", 18.05.2020, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-iste-tumamiral-cihat-yaycinin-istifa-dilekcesi-5822043/>

¹⁵ "Tümamiral Cihat Yaycı'nın istifası – 'Görev verilmeyen, adeta kumpas kurularak yalan ve iftiralara neticesinde görevden uzaklaştırılmış bir amiral olarak mesleğimi icra edemeyeceğim açıktır'", 18.05.2020, (մուսը՝ 13.07.2023). <https://medyascope.tv/2020/05/18/tumamiral-cihat-yaycinin-istifasi-gorev-verilmeyen-adeta-kumpas-kurularak-yalan-ve-iftiralara-neticesinde-gorevden-uzaklastirilmis-bir-amiral-olarak-meslegimi-icra-edemeyecegim-aci/>

դասախոսությամբ՝ «Mavi Vatan» հայեցակարգի մասին և ասել էր հետևյալը. ««Mavi Vatan»-ի քարտեզը գծվել է 18 տարվա ջանքերով՝ հաշվի առնելով ծովային իրավունքի սկզբունքները, ծովային իրավասությունների բաշխման մեթոդները և Արդարադատության միջազգային դատարանի և Միջազգային արբիտրաժային դատարանների որոշումների բոլոր չափանիշները»¹⁶:

«Mavi Vatan» հայեցակարգի ուսումնասիրության համատեքստում շատ կարևոր է ընդգծել, որ Թուրքիայում դոկտրինային քաղաքականությունը նոր երևույթ է: Դեռևս ԱԶԿ-ի կառավարման առաջին շրջանում Թուրքիայի Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունը մեծապես պայմանավորված էր «Ռազմավարական խորք» անվանումը կրող գաղափարական և քաղաքական դոկտրինով, որի հեղինակն էր Մարմարայի համալսարանի պրոֆեսոր Ահմեթ Դավութօղլուն:

Եթե փորձենք Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը որոշ չափով պայմանավորող այս երկու հայեցակարգերը դնել համեմատության մեջ, ապա հստակ կարող ենք տեսնել, որ դրանք գործելառճով տարբերվում են միմյանցից: «Զրո խնդիր հարևանների հետ» դոկտրինի դեպքում ներկայացվում է Թուրքիայի «փափուկ ուժի» (“soft power”) գործիքակազմի կիրառումն արտաքին քաղաքականության մեջ, իսկ «Mavi Vatan»-ի դեպքում՝ «կոշտ ուժի» (“hard power”) գործիքակազմի կիրառումը: Այս երկու դոկտրինների օրինակով կարելի է հստակ տեսնել, թե ինչպես է Թուրքիան կիրառում և՛ փափուկ ուժ, և՛ կոշտ ուժ՝ իր արտաքին քաղաքական նպատակներին հասնելու համար: Շատ կարևոր է արձանագրել նաև, որ 2014 թվականից սկսած Թուրքիայում դադարեց կիրառվել «Զրո խնդիր հարևանների հետ» հայեցակարգը, իսկ ահա «Mavi Vatan» հայեցակարգը մինչ օրս էլ

¹⁶ “Tümamiral Yayı: Mavi Vatan Çalışmasını Hazırlamam 18 Yılımı Aldı”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*, 25.03.2023, (münp` 13.07.2023). <https://izu.edu.tr/haberler/2022/10/12/tumamiral-yayci-mavi-vatan-calismasini-hazirlamam-18-yilimi-aldi>

ակտուալ է և շարունակում է պայմանավորել Թուրքիայի շրջակա ծովերի նկատմամբ արտաքին քաղաքականությունը:

Ըստ «Mavi Vatan» հայեցակարգի, Թուրքիան ցանկանում է գերիշխանություն ունենալ շրջապատող ծովերի 462 հազար քառ. կիլոմետրի վրա: Ավելի կոնկրետ՝ ՄԵՆ ծովում՝ 172 հազար, Մարմարայում՝ 12 հազար, Էգեյան ծովում՝ 89 հազար, իսկ Միջերկրականում՝ 189 հազար քառ. կիլոմետր տարածք: Այս մասին 2022 թվականի հոկտեմբերին Բոլուի Աբանտ Իզգեթ Բայալի համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի կազմակերպած «Թուրքիայի ծովային պատմությունը և Mavi Vatan հայեցակարգը» գիտաժողովի ընթացքում փոխծովակալ Ջիհաթ Յայջըն ասել էր հետևյալը. ««Mavi Vatan»-ը, մեր պատկերացրած բացառիկ տնտեսական գոտին 462 հազար կմ² է»¹⁷:

Արդեն անդրադառնալով հայեցակարգի արդիականությանը հարկ է նշել, որ այն մինչ այս պահը շարունակում է մնալ օրակարգային թեմա քաղաքական և հասարակական շրջանակներում: Հայեցակարգի արդիականության լավագույն առարկայական դրսևորումը Թուրքիայի ռազմածովային ուժերի անընդմեջ ընդլայնումն ու զարգացումն է: Եթե դիտարկենք Թուրքիայի ռազմածովային ուժերի զարգացման դինամիկան, ապա կարող ենք տեսնել, որ 2000-ականներից սկսած նավատորմում ակտիվ համալրումներ են իրականացվել: Ներկայումս թուրքական նավատորմը համալրված է 90 միավոր մեծ և փոքր նավերով¹⁸: Իսկ աշխարհում ներկայիս տվյալներով թուրքական նավատորմն իր հզորությամբ գտվում է 10-րդ տեղում¹⁹:

¹⁷ “Müstafi Tümamiral Cihat Yayıcı’dan BAİBÜ’de “Mavi Vatan” Konferansı”, 10.10.2022, (մուսթ 13.07.2023). <http://ajanda.ibu.edu.tr/mustafi-tumamiral-cihat-yaycidan-baibude-mavi-vatan-konferansi/>

¹⁸ “Turkish Navy (2023) Current Active Inventory”, 13.04.2023, (մուսթ 13.07.2023). <https://www.wdmmw.org/turkish-navy.php>

¹⁹ “Global Naval Powers Ranking (2023)”, 13.04.2023, (մուսթ 13.07.2023). <https://www.wdmmw.org/ranking.php>

Սակայն, բացի վերոնշյալից, կարևոր է շեշտել, որ այս հայեցակարգի արդիական մնալուն նպաստում է պետության ընդգծված հետաքրքրությունն ու վերաբերմունքը: Այսպես օրինակ՝ 2022 թվականի մայիսին նախագահ Էրդողանը հերթական հայտարարությունն է անում «Mavi Vatan»-ի մասին: Ելույթ ունենալով «Hızırreis» սուզանավի՝ առաջին անգամ գործարկվելու արարողությանը, Էրդողանը ասել էր հետևյալը. «Մենք իրականացրել ենք բազմաթիվ ծրագրեր, որոնք մեր նավատորմն ավելի ուժեղ և զսպող կդարձնեն «Mavi Vatan»-ի անվտանգության համար»²⁰: Թուրքիայի նախագահի նախկին խոսնակ և ներկայումս այդ երկրի ազգային հետախուզական ծառայության ղեկավար Իբրահիմ Քալընը²¹, պաշտպանության նախկին նախարար Հուլուսի Աքարը²² և այլոք նույնպես հաճախ են անդրադառնում ծովային հայեցակարգին: Այստեղ սակավ հետաքրքրական չէ նաև այն փաստը, որ թուրքական ընդդիմության ներկայացուցիչները ևս մշտական անդրադարձեր են կատարել հայեցակարգին: Օրինակ Թուրքիայի ամենախոշոր ընդդիմադիր կուսակցության՝ Հանրապետական ժողովրդական կուսակցության նախագահ Քեմալ Բըլըչդարողլուն հայտարարել է հետևյալը. «Մենք իրավունքներ ունենք Արևելյան Միջերկրականում, որը կոչում ենք «Mavi Vatan»: Այնտեղ մենք պարտավոր ենք համընդհանուր ըմբռնմամբ պաշտպանել մեր իրավունքներն ու օրենքները: Իսկ դրա ճանապարհը այդ «Mavi Vatan»-ին սահմանակից երկրների և

²⁰ “Erdoğan ‘Mavi Vatan Güvenliği İçin Bir Çok Projeyi Hayata Geçirdik’”, 23.05.2022, (մուտք՝ 13.07.2023). <https://www.mudanya.gen.tr/mudanya-yerel-gundem/genel/erdogan-mavi-vatan-guvenligi-i-cin-bir-cok-proje-yi-hayata-gecirdik.html>, “Hızırreis Denizaltısı Havuza Çekme ve Selmanreis Denizaltısı İlk Kaynak Töreni”, 23.05.2022, (29.03.2023). <https://www.youtube.com/watch?v=fuS42oFuuUA>

²¹İ. Kalın, “Milli firkateyn İstanbul denize iniyor”, 23.01.2021, (մուտք՝ 13.07.2023). <https://twitter.com/ikalın1/status/1352957058866442241?s=61&t=Aq9MIuzldJBwenB6FSyCQ>

²² “Hulusi Akar’dan Mavi Vatan mesajı: Menfaatlerimizi korumakta kararlıyız”, 07.06.2020, (մուտք՝ 13.07.2023). <https://www.aydinlik.com.tr/haber/hulusi-akardan-mavi-vatan-mesaji-menfaatlerimizi-korumakta-kararliyiz-209697>

նրանց ղեկավարների հետ առողջ և անկեղծ երկխոսություն հաստատելն է»²³:

Փաստորեն՝ դեռևս 2006 թվականին Ջեմ Գյուրդենիզի կողմից քաղաքական ասպարեզ նետված «Mavi Vatan» տերմինը արդեն 2000-ականների կեսին Ջիհաթ Յաջըի կողմից վերածվեց հայեցակարգի, որը դարձավ Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունում «կոշտ ուժի» կիրառման առարկայական դրսևորումը և մինչ օրս շարունակում է պայմանավորել այդ երկրի արտաքին քաղաքականությունը ծովերում: Հայեցակարգի հիմնական գաղափարը Թուրքիայի ծովային սահմանների պահպանությունն է իրեն շրջապատող չորս ծովերում: Կարելի է ասել, որ «Mavi Vatan» հայեցակարգը Թուրքիային բնորոշ նվաճողական քաղաքականության առարկայական դրսևորումն է ծովային սահմանների նկատմամբ, ինչպես նաև ժամանակին Օսմանյան Կայսրության վերահսկողության տակ եղած ծովային իրավասության տարածքների վերականգման հայեցակարգային դրսևորումն է: Եվ «Mavi Vatan» հայեցակարգն՝ իր էությամբ, եկավ ապացուցելու, որ իսկապես Թուրքիայի համար «երկրի տարածքային ջրերը, նրա «Mavi Vatan»-ը պաշտպանելը նույնքան կարևոր է, որքան թուրքական հողը պաշտպանելը», իսկ այս գաղափարն ինքնին, ինչպես նաև Թուրքիայի հավակնություններն անխուսափելիորեն առճակատման պատճառ են դարձել և շարունակում են մեծացնել տարածաշրջանում հակամարտությունների, լարվածության և պատերազմների հավանականությունը:

²³«Kılıçdaroğlu: Mavi Vatan'ı korumak zorundayız”, 14.01.2020, (մուսը՝ 13.07.2023).
<https://www.veryansintv.com/kilicdaroglu-mavi-vatani-korumak-zorundayiz/>

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF THE "MAVI VATAN" DOCTRINE IN TURKEY: A BRIEF OVERVIEW

Anzhela Simonyan²⁴

The "Mavi Vatan" doctrine, which originated back in 2006 in the Naval Forces Command of the Republic of Turkey, represents the ambitions of the Republic of Turkey in the four surrounding seas: the Black, Marmara, Aegean, and Mediterranean Seas. The doctrine is not only widely spread in political and social circles, but also in scientific and analytical circles, and the fact that the doctrine has gained widespread not only in Turkish but also in international scientific and analytical circles is also very important.

Studying the origin and development of the doctrine, it can be seen that quite serious and consistent work has been carried out at the state level to implement this concept and to spread and strengthen it in the broad circles of society. This article also allows getting acquainted with some features of the state policy of the Republic of Turkey, from which it is necessary to highlight the fact that neither internal nor foreign policy is determined by individuals in Turkey.

Finally, even though the term "Blue Homeland" appeared in 2006 and later received the status of a doctrine, it should be emphasized that Turkish naval ambitions are long-standing, and Mavi Vatan is another material manifestation of these ambitions.

Keywords: Republic of Turkey, Mavi Vatan, maritime ambitions, Mediterranean Sea, doctrine, foreign policy

ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ДОКТРИНЫ "МАВИ ВАТАН" В ТУРЦИИ. КРАТКИЙ ОБЗОР

Симонян Анжела²⁵

Доктрина «Мави Ватан», зародившаяся еще в 2006 году в Командовании ВМС Турецкой Республики, представляет собой амбиции Турецкой Республики в четырех окружающих морях: Черном, Мраморном, Эгейском и Средиземном. Доктрина широко распространена не только в политических и общественных кругах, но и в научных и аналитических кругах,

²⁴ Anzhela Simonyan is a MA Student at the Chair of Turkic Studies of the Faculty of Oriental Studies at the Yerevan State University, E-mail: anzhela.simonyan@edu.ysu.am ORCID [0009-0000-3232-725X](https://orcid.org/0009-0000-3232-725X)

²⁵ Анжела Симонян – магистрант кафедры тюркологии факультета востоковедения ЕГУ, Эл. почта: anzhela.simonyan@edu.ysu.am, ORCID [0009-0000-3232-725X](https://orcid.org/0009-0000-3232-725X)

и очень важен тот факт, что доктрина получила широкое распространение не только в турецких, но и в международных научных и аналитических кругах.

Изучая зарождение и развитие доктрины, можно увидеть, что на государственном уровне проводилась достаточно серьезная и последовательная работа по реализации этой концепции, распространению и укреплению ее в широких кругах общества. Данная статья также позволяет ознакомиться с некоторыми особенностями государственной политики Турецкой Республики, из которых необходимо выделить тот факт, что ни внутренняя, ни внешняя политика в Турции не определяется отдельными лицами.

И, наконец, хотя термин «Голубая родина» появился в 2006 году и позже получил статус доктрины, следует подчеркнуть, что турецкие военно-морские амбиции носят давний характер, и «Мави Ватан» является еще одним материальным проявлением этих амбиций.

Ключевые слова- Турецкая Республика, Мави Ватан, морские амбиции, Средиземное море, доктрина, внешняя политика

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Սաֆրաստյան Ռուբեն, Մելքոնյան Ռուբեն, Տեր-Մաթեոսյան Վահրամ, Դումանյան Արթուր, Չաքրյան Հակոբ, Գեղամյան Վարուժան, Հովհաննիսյան Անուշ, *Թուրքիայի Հանրապետության պատմություն*, Երևան, 2018:

Aytunç Erkin, “İşte Tümamiral Cihat Yaycı’nın istifa dilekçesi”, 18.05.2020, (13.07.2023). [https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-iste-tumamiral-
cihat-yaycinin-istifa-dilekcesi-5822043/](https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-iste-tumamiral-cihat-yaycinin-istifa-dilekcesi-5822043/)

“Amiral Cem Gürdeniz: Deniz Kültürü denizcileşmenin temeli”, Aydınlik, (25.03.2023). [https://www.aydinlik.com.tr/haber/amiral-cem-gurdeniz-deniz-
kulturu-denizcilesmenin-temeli-131933](https://www.aydinlik.com.tr/haber/amiral-cem-gurdeniz-deniz-kulturu-denizcilesmenin-temeli-131933)

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından: Genel Kurul Karar, 18.06.2014, (13.07.2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140705-20.pdf>

“Cihat Yaycı’dan flaş Doğu Akdeniz açıklaması: “Türkiye’nin 572 yıllık ihtiyacını karşılar”, 15.09.2020, (13.07.2023). [https://www.haberturk.com/cihat-
yayci-dan-flas-dogu-akdeniz-aciklamasi-turkiye-nin-572-yillik-ihtiyacini-karsilar-
2803584](https://www.haberturk.com/cihat-yayci-dan-flas-dogu-akdeniz-aciklamasi-turkiye-nin-572-yillik-ihtiyacini-karsilar-2803584)

“Erdoğan ‘Mavi Vatan Güvenliği İçin Bir Çok Projeyi Hayata Geçirdik’”, 23.05.2022, (13.07.2023). [https://www.mudanya.gen.tr/mudanya-yerel-gundem/genel/
erdogan-mavi-vatan-guvenligi-i-cin-bir-cok-projeyi-hayata-gecirdik.html](https://www.mudanya.gen.tr/mudanya-yerel-gundem/genel/erdogan-mavi-vatan-guvenligi-i-cin-bir-cok-projeyi-hayata-gecirdik.html).

“Hızırreis Denizaltısı Havuza Çekme ve Selmanreis Denizaltısı İlk Kaynak Töreni”, 23.05.2022, (13.07.2023). <https://www.youtube.com/watch?v=fuS42oFuuUA>

“Global Naval Powers Ranking (2023)”, 13.04.2023, (13.07.2023). <https://www.wdmmw.org/ranking.php>

“Hulusi Akar’dan Mavi Vatan mesajı: Menfaatlerimizi korumakta kararlıyız”, 07.06.2020, (13.07.2023). [https://www.aydinlik.com.tr/haber/hulusi-akardan-mavi-
vatan-mesaji-menfaatlerimizi-korumakta-kararliyiz-209697](https://www.aydinlik.com.tr/haber/hulusi-akardan-mavi-vatan-mesaji-menfaatlerimizi-korumakta-kararliyiz-209697)

İbrahim Kalın, “Milli fırkateyn İstanbul denize iniyor.”, 23.01.2021, (13.07.2023). [https://twitter.com/ikalin1/status/1352957058866442241?s=61
&t=rAq9MIuzldJBwenB6FSyCQ](https://twitter.com/ikalin1/status/1352957058866442241?s=61&t=rAq9MIuzldJBwenB6FSyCQ)

“Kılıçdaroğlu: Mavi Vatan’ı korumak zorundayız”, 14.01.2020, (29.03.2023). <https://www.veryansintv.com/kilicdaroglu-mavi-vatani-korumak-zorundayiz/>

Mahan Alfred, “Sea Power”, Digital History, 1890, (13.07.2023). [https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=4044#:~:text=
=Several%20ships%2C%20including%20the%20USS,the%20world%2C%22%20
Mahan%20wrote](https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=4044#:~:text=Several%20ships%2C%20including%20the%20USS,the%20world%2C%22%20Mahan%20wrote)

“Mavi Vatan nedir? Mavi Vatan Doktrini ve önemi.”, En Son Haber, (13.07.2023). [https://www.ensonhaber.com/gundem/mavi-vatan-nedir-mavi-vatan-
doktrini-ve-onemi](https://www.ensonhaber.com/gundem/mavi-vatan-nedir-mavi-vatan-doktrini-ve-onemi)

"Mavi Vatan 2019 Tatbikati" Anadolu Ajansı," 09.03.2019, (13.07.2023).
<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/mavi-vatan-2019-tatbikati-tamamlayan-gemiler-istanbul-bogazindan-gecti/146>

Mavi Vatan-2021 Tatbikati Basın Duyurusu, 22.02.2021, (13.07.2023).
<https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/222021-30656>

"Mavi Vatan'dan Açık Denizlere", Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi," March 2019, (13.07.2023). https://www.msu.edu.tr/mavivatandanacikdenizlere-dergisi/mavivatan_baski.pdf

"Müstafi Tümamiral Cihat Yaycı'dan BAİBÜ'de "Mavi Vatan" Konferansı", 10.10.2022, (13.07.2023). <http://ajanda.ibu.edu.tr/mustafi-tumamiral-cihat-yaycidan-baibude-mavi-vatan-konferansi/>

Ryan Gingeras, "Blue Homeland: The Heated Politics Behind Turkey's New Maritime Strategy", June 2, 2020, (13.07.2023). <https://warontherocks.com/2020/06/blue-homeland-the-heated-politics-behind-turkeys-new-maritime-strategy/>

"Turkish Navy (2023) Current Active Inventory", 13.04.2023, (13.07.2023).
<https://www.wdmmw.org/turkish-navy.php>

"Türkiye-Libya deniz yetki anlaşması Doğu Akdeniz'de hak ve dengeleri güvenceye aldı", 26.11.2021, (13.07.2023). <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-libya-deniz-yetki-anlasmasi-dogu-akdenizde-hak-ve-dengeleri-guvenceye-aldi/2431239>

"Tümamiral Cihat Yaycı'nın istifası 'Görev verilmeyen, adeta kumpas kurularak yalan ve iftiralar neticesinde görevden uzaklaştırılmış bir amiral olarak mesleğimi icra edemeyeceğim açıktır'", 18.05.2020, (13.07.2023).
<https://medyascope.tv/2020/05/18/tumamiral-cihat-yaycinin-istifasi-gorev-verilmeyen-adeta-kumpas-kurularak-yalan-ve-iftiralar-neticesinde-gorevden-uzaklastirilmis-bir-amiral-olarak-meslegimi-icra-edemeyecegim-aci/>

"Tümamiral Yaycı: Mavi Vatan Çalışmasını Hazırlamam 18 Yılımı Aldı", İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 25.03.2023, (13.07.2023).
<https://izu.edu.tr/haberler/2022/10/12/tumamiral-yayci-mavi-vatan-calismasini-hazirlamam-18-yilimi-aldi>